

ПРОУЧВАНЕ ИНТЕРЕСА, МОТИВАЦИЯТА И ОЧАКВАНИЯТА НА ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НЕЖНИЯ ПОЛ, ПРАКТИКУВАЩИ ФУТБОЛНО СЪДИЙСТВО

Донка Желева-Терзиева

Тракийски университет – Стара Загора

Резюме. Статията представя научно проучване върху интереса на жени – съдии по футбол в България и отношението на обществото към тях. На изследване са подложени както действащи, така и бивши съдии (девойки и жени) по футбол с цел установяване мотивите за практикуване на футболно съдийство, стремежите и очакванията за личностно развитие и усъвършенстване. Използван е методът на педагогическите изследвания анкета под формата на онлайн-проучване. Получените резултати констатираят еднообразни резултати по отношение на мотивацията и очакванията на респондентите и многообразие в отговорите във връзка с интереса към женското футболно съдийство. Определени са и трудностите, които жените изпитват в професионалния си път на съдии по футбол, както и причините за прекратяване на съдийска кариера.

Ключови думи: жени – съдии по футбол; интерес; мотивация; развитие; усъвършенстване

Въведение

През последните десетилетия еманципацията в живота на хората има все по-широко приложение. Явлението означава освобождаване от зависимости, ограничения и предразсъдъци. Синоними на думата „еманципация“ са равноправие, независимост, свобода, даване на права. Първосигнално това се свързва с навлизане на жените в характерни предимно за „силния“ пол области на обществения живот. С особена сила това се отнася и за спорта. Във футбола например дамите играят от 70-те години на миналия век. Поставяйки акцент върху приоритетното му развитие, UEFA успява само за няколко години да предизвика масов интерес и събира рекордният брой от 87 192 зрители на финала на Европейското първенство през настоящата 2022 г., игран на стадион Wembley в Лондон (UEFA DIRECT 2022, p. 8). Факт е, че единият финалист е

страната домакин, но показателни за интереса към женския футбол са данните, че на живо (по телевизията, онлайн и т.н.) финалната среща е наблюдавана от над 365 милиона души по света, както и рекордната средна посещаемост от 18 544 зрители на мач, или общо 574 875 преки свидетели на футболната игра в 31 изиграни срещи (UEFA DIRECT 2022).

През последните години Световната (FIFA) и Европейската (UEFA) футболна централа освен към женския футбол насочват погледи и към развитието на женското съдийство и препоръчват на националните федерации да обръщат все по-голямо внимание на дамите, занимаващи се с тази нетрадиционна дейност. За придобиване на съдийска правоспособност трябва да се покрият съответните теоретични тестове и физически нормативи след участие в специализиран обучителен курс. Но какво кара една жена да тръгне по пътя на съдийството, какво може да я задържи или откаже от него, какви цели и очаквания в тази област имат жените, практикуващи футболно съдийство? В сферата на мъжкото футболно съдийство има значими научни изследвания от редица изследователи в нашата страна – Д. Цанев (Tsanev 1986), Й. Жежов (Zhezhov 1990), Й. Иванов (Ivanov 2009), Г. Игнатов (Ignatov 2014; Ignatov 2021) и др., но специално за женското съдийство те са ограничени. На всички горепосочени въпроси авторският екип си поставя задача да отговори чрез настоящото изследване.

Преди същинското изследване се прави кратка обосновка на проучваните понятия „интерес“ и „мотивация“.

Интересът е предизвикано желание за опознаване на някакво явление, обект, човек (BTR 1994). Синоними на думата „интерес“ са цел, полза, отношение, потребност. Интересът е вътрешен мотив за задоволяване на определени потребности и може да бъде предизвикан от любопитство или привличане. Задоволяването на дадена потребност може да е свързано с резултата или с дейността, чрез която се достига до него. Субективен израз на интереса е емоционалното удовлетворение (Myers 1993).

Според М. Паунов (Paunov 2001) мотивацията е психичен механизъм, определящ активността на личността по избирателен и организиран начин с цел задоволяване на определени потребности. Мотивацията е свързана с всички елементи на активността (енергия, посока, постоянство, воля) и кара човек да бъде отдаден в работата си, дори ако това изисква големи усилия и напрежение (Georgieva 2022). Мотивацията оказва пряко влияние върху начина на живот.

Вижда се, че и двете понятия се свързват със задоволяване на човешки потребности. Йерархията (пирамидата) на потребностите, построена от А. Maslow, е разработена през 1954 г. Според нея човешките нужди се степенуват в определен ред – от физиологичните към духовните, т.е. за достигане на най-висшите потребности първо трябва да се удовлетворят първичните

(примитивните), които стоят в основата на пирамидата. Йерархично са подредени в следния възходящ ред: физиология; безопасност; желание за любов; потребност от уважение; потребност от познание; ниво на естетика и самоизразяване; духовна самоактуализация (потребност в личностен план). Неслучайно мотивите, свързани с нуждата на личността от самоусъвършенстване, Maslow (1954) поставя на върха на пирамидата в йерархията от потребности. Вътрешната мотивация на човека е свързана с положителни последици както за личния, така и за обществения живот (Ntoumanis 2001).

Методология на изследването

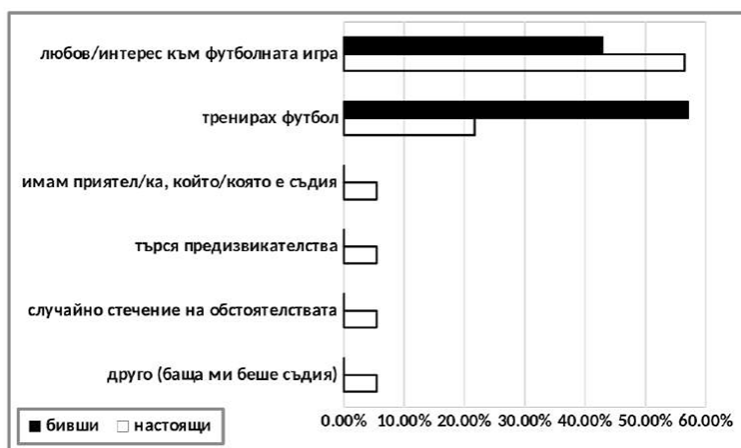
Използваният в изследването метод на педагогическите изследвания анкета е приложен под формата на онлайн проучване през месец септември 2022 г. върху 30 изследвани лица, както следва: 23 действащи жени съдии по футбол и 7 бивши съдии по футбол от женски пол. От така посочената като първа група респонденти 5 са ръководещи и 18 – асистент-съдии на възраст от 18 до 44 г. (средната възраст е 28,2 г.), 15 с висше и 8 със средно образование. При втората група лица в изследването са включени 4 ръководещи и 3 асистент-съдии на възраст между 38 и 59 г. (средна възраст 49,4 г.), всички с висше образование.

Целите на проведеното изследване са проучване на интереса към футболното съдийство на жени съдии и отношението на обществото към тях; установяване на техните мотиви, стремежи и очаквания за личностно развитие и усъвършенстване в изследваната област. Така поставената цел се реализира посредством следните задачи:

1. създаване на анкетна карта;
2. установяване връзка и провеждане на изследването;
3. обработка и анализ на получените резултати.

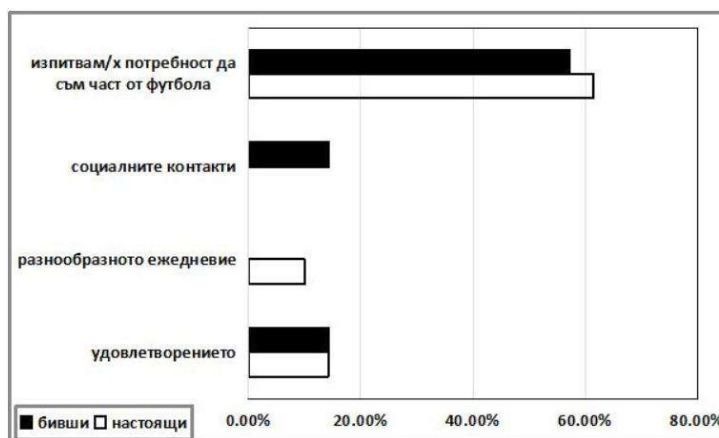
Резултати

За проучване на първоначалния интерес на респондентите към съдийството се използват първите два въпроса от анкетната карта (резултатите са представени съответно на фигури 1 и 2). От отговорите на въпроса „Кое Ви накара да се запишете на курс за обучение на съдии по футбол?“ жените съдии, приключили своята кариера, дават само два отговора, в основата на които лежи любовта към футболната игра: 57,1% от тях са състезателки по футбол, а останалите са проявявали интерес към футболната игра. При действащите съдии резултатите са следните: 5,5% от всички са имали приятел или роднина, които са били съдии; също толкова посочват, че решението им е повлияно от случайно стечение на обстоятелствата или непрекъснато търсене на предизвикателства; малка част са бивши състезатели по футбол (21,7%), а 56,5% от тях са се интересували от футболната игра.

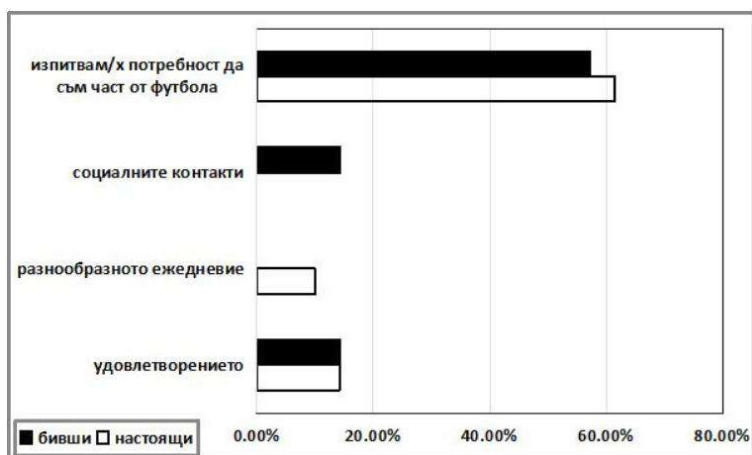
Фигура 1. Резултати от отговора на въпроса „Кое Ви накара да се запишете на курс за обучение на съдии по футбол?“

Относно основния инициатор на съдийската си кариера недействащите съдии посочват, че това е бил приятел, учител или човек, работещ в Българския футболен съюз, както и публикувана информация чрез плакат/реклама. Почти половината от настоящите съдии посочват, че решаващ фактор за първоначалното им решение е бил техен приятел (47,9% от тях). При останалите отговорите са почти равномерно разпределени между родител, учител, обява и човек, работещ в областта на футбола.

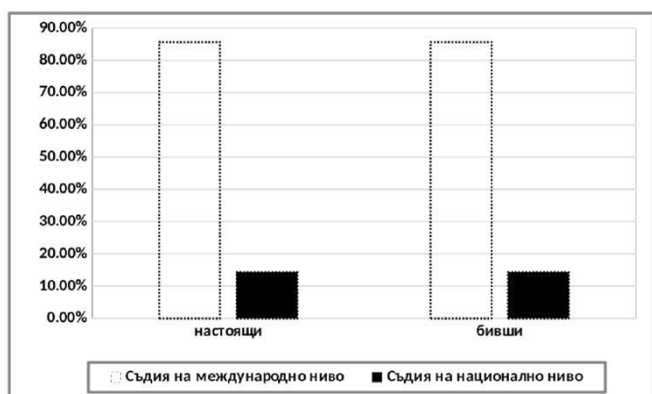
Фигура 2. Резултати от отговора на въпроса „Кой беше инициатор за съдийската Ви кариера?“

Във връзка с мотивацията на жените съдии по време на кариерното им развитие резултатите са следните (графично представени на фиг. 3): в най-голяма степен и двете изследвани групи определят вътрешната потребност да са част от футболната игра (съответно 57,1% и 61,4%). Малка част от приключили-те своята съдийска кариера са чувствали пълно удовлетворение от дейността си, както и са оценявали стойността на реализираните социални контакти (и при двата посочени показателя резултатите са 14,3%). Точно толкова от настоящите съдии усещат удовлетворение, а 10,0% от тях високо оценяват разнообразието в ежедневната дейност.

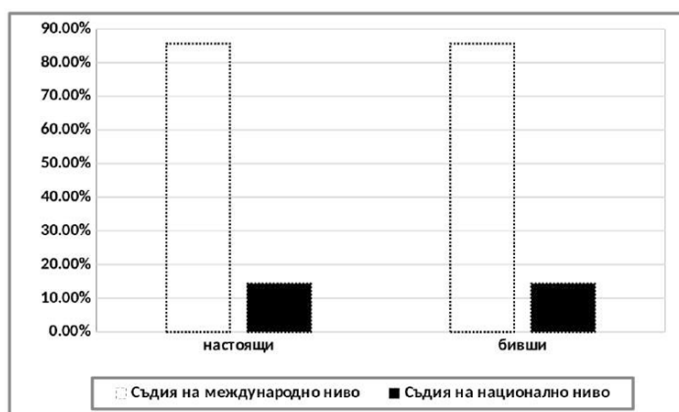
Фигура 3. Резултати от отговора на въпроса „Какво Ви мотивира/ше да бъдете съдия?“

При проучване на отношението на хората от семейната и от съдийската среда към тяхното занимание изследваните лица дават разнообразни отговори (резултатите са представени на фиг. 4). Пълна подкрепа получават 57,1% от респондентите от своите родители, 42,9% – от партньора в съвместния живот, и 42,9% – от мъжете съдии по футбол. Поведението на родителите се допълва от позитивно, негативно и безразлично отношение – с по 14,3% за всяко. По отношение на колегите си в съдийството жените посочват, че 42,7% от мъжете проявяват безразличие, а 7,1% от респондентите не могат да посочат точно определено отношение. Също толкова чувстват негативизъм в поведението на своите колеги от мъжки пол. Никой от хората, с които живеят изследваните лица като семейство или на семейни начала, не е негативно или позитивно настроен. Като проявено безразличие или без възможност за точно определяне на отношението им към съдийството са отговорили по 28,5% от респондентите.

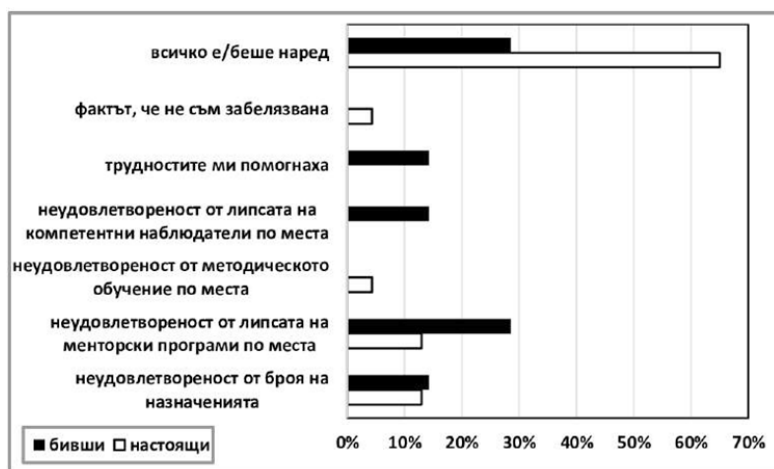
Фигура 4. Резултати от отговора на въпроса „Какво е/беше отношението на хората от микросредата Ви към съдийството?“

При проучване на целите на жените съдии по футбол в изследваната област резултатите при двете изследвани групи лица са напълно идентични и са дадени на фиг. 5. 85,7% от всички имат желание да достигнат – респективно са постигнали, в своето развитие най-високото възможно стъпало, а именно – международен съдия (ръководещ или асистент), а при останалите 14,3% целите са насочени към развитие на национално ниво. Посоченото говори за изключителните амбиция и сериозно и отговорно отношение на жените съдии по футбол към своята дейност в областта на съдийството.

Фигура 5. Резултати от отговора на въпроса „Кое е най-високото ниво, което желаете да постигнете/постигнахте в своето развитие на съдия по футбол?“

Следващият въпрос има за цел проучване на трудностите, които жените изпитват в професионалния си път на съдии по футбол (резултатите са дадени на фиг. 6). За разлика от настоящите, по-малко от 1/3 от всички бивши съдии (28,6%) изразяват мнение, че всичко е било нормално и дори да е имало някакви трудности, то те са оказали стимулиращо въздействие върху тях. При близо 2/3 от настоящите съдии (70%) всичко в процеса на развитието им е наред, а останалите посочват неудовлетвореност от методическото обучение по места (4,3%), неудовлетвореност от липсата на менторски програми по места (13%) и неудовлетвореност от броя на назначенията (13%). Последните два отговора са посочили съответно 28,6% и 14,3% от прекратили съдийска дейност жени. Единствено 4,3% от действащите съдии посочват като затруднение факта, че се чувстват незабелязани.

Фигура 6. Резултати от отговора на въпроса „Какви трудности среща(х)те в съдийството?“

Чрез последния от изследването въпрос на проучване са подложени причините, поради които изследваните лица могат да се откажат или съответно са се отказали от практикуване на съдийска дейност (фиг. 7). Като причина с най-голяма тежест бившите вече съдии посочват изваждане от ранглистите на FIFA (при 57,1% от тях), последвано от поява на трайна контузия, напредване на възрастта и навършване на пределна за съдийството възраст (по 14,3% за всяка). Настоящите съдии степенуват по следния начин обстоятелствата, поради които могат да сложат край на кариерата си: навършване на пределна възраст (30,4%), контузия (17,4%), липса на перспектива за развитие (17,4%), липса на свободно време (8,6%). Ин-

терес представлява фактът, че 26,1% от тях категорично заявяват, че не съществува причина, която може да им повлияе да прекратят съдийската си дейност.

Фигура 7. Резултати от отговора на въпроса „Какво (може да) Ви накара да се откажете от съдийството?“

Изводи и препоръки

От проведеното научно изследване се правят следните изводи.

1. Основна причина за интереса към съдийството при по-голямата част от подложените на изследване лица безспорно е свързана с любовта към футболната игра. Но докато при бившите съдии интересът се появява по „естествен“ път, преминавайки от една дейност, свързана с футбола, към друга, то през настоящето се наблюдава разширяване на кръга от насочващите се към активна съдийска дейност жени. Като основен инициатор се посочва приятелят, последван от родителя и учителя.

2. Водещ мотив за практикуване на футболно съдийство от респондентите е изграденото чувство на вътрешна потребност да са част от футболния живот.

3. Целите, които си поставят жените, практикуващи футболно съдийство, са най-високите, с малки изключения.

4. По-голямата част от респондентите срещат пълна подкрепа в социалната си микросреда и редица трудности в своя път на развитие и усъвършенстване.

5. Като основна причина за прекратяване на съдийска дейност бившите съдии посочват снемане в по-ниска ранглиста, докато при действащите съдии

това не се определя като проблем да се занимават с този вид дейност. Въпреки трудностите, които те посочват в своя кариерен път, никой не проявява намерение да се отказва вследствие на посочените в изследването проблемни области.

ЛИТЕРАТУРА

- БТР, 1994. *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство.
- ГЕОРГИЕВА, Р., 2022. Модели на работа за практическа реализация на бягането на къси разстояния. *Е-списание „i-продължаващо образование“*, 17.
- ИВАНОВ, Й., 2009. *Интегрална физическа подготовка на футболния съдия*. София: Бolid Инс.
- ИГНАТОВ, Г., 2014. *Тенденции и насоки за усъвършенстване и развитие на футболното съдийство*. [Монография]. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.
- ИГНАТОВ, Г., 2021. *Актуални акценти в съвременната цялостна подготовка на футболния съдия: Модел за физическа подготовка на футболните съдии*. София: УИ „Св. Кл. Охридски“.
- ЖЕЖОВ, Й., 1990. *Съвременни аспекти и проблеми на футболното съдийство*. Дипломна работа, София.
- ПАУНОВ, М., 2001. *Мотивация*. София: Стопанство.
- ЦАНЕВ, Д., 1986. *Футболно съдийство*. София: Медицина и физкультура.
- MASLOW, A., 1954. *Motivation and Personality*. Harper & Row.
- MYERS, D. G., 1993. *Social Psychology*. McGraw Hill.
- NTOUMANIS, N., 2001. A self-determination approach to the understanding of motivation in physical education. *British Journal of Educational Psychology*, no. 71, pp. 225 – 242.
- UEFA DIRECT, 2022. Official publication of the union of European football associations, Q3-03, no. 199.

REFERENCES

- BTR, 1994. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- GEORGIEVA, R., 2022. Modeli na rabota za prakticheska realizatsia na byaganeto na kasi razstoyania. *E-spisanie „i-prodolzhashto obrazovanie“*, no. 17.
- Ivanov, Y., 2009. *Integralna fizicheska podgotovka na futbolnia sadia*. Sofia: Bolid Ins.
- IGNATOV, G., 2014. *Tendentsii i nasoki za usavarshenstvane i razvitie na futbolното sadiystvo*. [monograph]. Sofia: Sv. Kl. Ohridski.

- IGNATOV, G., 2021. *Aktualni aktsenti v savremennata tsyalostna podgotovka na futbolnia sadii: Model za fizicheska podgotovka na futbolnite sadii*. Sofia: Sv. Kl. Ohridski.
- MASLOW, A., 1954. *Motivation and Personality*. Harper & Row.
- MYERS, D. G., 1993. *Social Psychology*. McGraw Hill.
- NTOUMANIS, N., 2001. A self-determination approach to the understanding of motivation in physical education. *British Journal of Educational Psychology*, no. 71, pp. 225 – 242.
- PAUNOV, M., 2001. *Motivatsia*. Sofia: Stopanstvo.
- TSANEV, D., 1986. *Futbolno sadiystvo*. Sofia: Meditsina i fizkultura.
- UEFA DIRECT, 2022. Official publication of the union of European football associations, Q3-03, no. 199.
- ZHEZHOV, Y., 1990. *Savremenni aspekti i problemi na futbolnoto sadiystvo*. [Diplomna rabota]. Sofia.

STUDYING THE INTEREST, MOTIVATION AND EXPECTATIONS OF FAIRER SEX FOOTBALL REFEREES

Abstract. The article presents a scientific study on the interest of female football referees in Bulgaria and the society's attitude towards them. Both current and former football referees (girls and women) were subjected to research in order to establish the motives for practicing football refereeing, the aspirations and expectations for personal development and improvement. The method of pedagogical research survey in the form of an online survey was used. The obtained results found uniform results regarding the motivation and expectations of the respondents and diversity in the answers regarding the interest in women's football refereeing. The difficulties that women experience in their professional path as football referees are also determined, as well as the reasons for ending a refereeing career.

Keywords: female football referees; interest; motivation; development; improvement

✉ **Donka Zheleva-Terzieva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-5071-0129

Faculty of Education

Tracian University

9, Armejska St.

Stara Zagora 6000, Bulgaria

E-mail: donka.zheleva-terzieva@trakia-uni.bg